

BUDAPEST MŰEGYETEM

TARTÓSZERKEZET-REKONSTRUKCIÓS SZAKMÉRNÖKI KÉPZÉS

2012-13 II. félév

Faanyagvédelem 3.

2013. május 2.

A faanyagvédelmi szakvélemény, jogi háttere, a beépített faanyag védelme különös tekintettel a műemlék épületekre. A „megszüntető” faanyagvédelem.

Az épületek rekonstrukciói során először a tervező, a statikus találkozik a faanyagvédelmi szakvéleménnyel. Ebből értesül, hogy melyek azok az elemek, amelyeket cserélni kell, vagy amelyekre fokozott figyelmet kell fordítani és el kell döntenie, hogy konzerválás után benmaradhatnak-e, megerősítés után maradhatnak-e, vagy cserélni kell.

MIKOR KELL FAANYAGVÉDELMI SZAKVÉLEMÉNYT KÉSZÍTETNI

Ez a rendelet 2013. január 1-től hatályos

312/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet

az építésügyi és építésfelügyeleti hatósági eljárásokról és ellenőrzésekről, valamint az építésügyi hatósági szolgáltatásról **(3. sz. fotó)**

8. melléklet a 312/2012. (XI. 8.) Korm. rendelethez

Az építészeti-műszaki dokumentáció tartalma

I. Az építészeti-műszaki dokumentáció elemei a tervezés tárgyától függően

II. Általános előírások

III. Az egyes engedélyezési eljárásokhoz benyújtandó munkarészek (4. sz. fotó)

1. Helyiséget tartalmazó új építmény építése esetén

2. Helyiséget tartalmazó meglévő építmény átalakítása, bővítése, felújítása, korszerűsítése, helyreállítása esetén (5. sz. fotó)

- 2.1. Az építési engedélyezési dokumentációnak az alábbiakat kell tartalmaznia:
- 2.1.1. a tervező által készített helyszínrajzot a meglévő építmény befoglaló tömegét megváltoztató esetekben,
  - 2.1.2. alaprajzot (alaprjzokat) a meglévő építmény jellemző, de legalább az átalakítási szánt, valamint az az alatti-fölötti építményszintjeiről,
  - 2.1.3. alaprajzot (alaprjzokat) az építmény átalakított építményszintjeiről,
  - 2.1.4. homlokzati tervet (terveket) és fotódokumentációt a meglévő építmény megjelenése szempontjából meghatározó nézeteiről,
  - 2.1.5. homlokzati tervet (terveket) az átalakított homlokzatról (homlokzatokról),
  - 2.1.6. metszetet (metszeteket) a meglévő építmény szintszáma szempontjából meghatározó helyen (helyeken), a befoglaló méretre jellemző méretadatokkal és szintmagasságokkal,
  - 2.1.7. szintszám-, belmagasság- vagy tetőforma-változtatást eredményező átalakítás esetén metszetet (metszeteket) a tervezett állapotról a változtatás szempontjából meghatározó helyen (helyeken), a változásra jellemző méretadatokkal és szintmagasságokkal,
  - 2.1.8. műszaki leírást,
  - 2.1.9. egy évnél nem régebbi szakértői véleményeket:
    - 2.1.9.1. az időtávlatban változó teljesítmény- jellemzőjű szerkezeteket tartalmazó (pl. **fa**, salakbeton, bauxitbeton) **épületszerkezetekről**, és
    - 2.1.9.2. a 80 évesnél idősebb építmények **tartószerkezeteiről**. **(6. sz. fotó)**
5. Műemléki védelem alatt álló építmény átalakítása, bővítése, felújítása, korszerűsítése, helyreállítása esetén az építészeti műszaki dokumentációnak – az 1-4. pontban meghatározottakon túl – alábbiakat kell tartalmaznia:
- 5.1. az építmény teljes helyreállítása, felújítása esetében külön jogszabályban meghatározott tartalmú építéstörténeti kutatási dokumentációt,
  - 5.2. építmény részleges, a történeti térszerkezetet, illetve részleteket érintő terv esetén a beavatkozással érintett részre vonatkozó, külön jogszabályban meghatározott tartalmú építéstörténeti kutatási dokumentációt,
  - 5.3. külső és belső nyílászárók cseréje esetén a meglévő (a változtatás előtti) állapotra vonatkozó, elemenkénti
    - 5.3.1. fotódokumentációt,

- 5.3.2. állapotvizsgálatot,
- 5.4. műemlék épületszerkezetének nedvesedése vagy sók által okozott károk elhárítása esetén faldiagnosztikai szakvéleményt, amely tartalmazza az előzetes adatgyűjtés eredményeit, a helyszíni szemle megállapításait, a faldiagnosztikai minták vizsgálatainak ismertetését, a kár-okok teljes körű bemutatását, elemzését, a nedvesség és szennyezés elleni védelmi technikák alkalmazhatóságának elemzését, foto- és rajzi dokumentációt,
- 5.5. építmény tetőszerkezetének megerősítése, terhének növekedésével járó átalakítása esetén az 1950 előtti tetőszerkezetek helyreállítása esetén az elemek teljes vagy részleges cseréjét, megerősítését tételesen, rajzi mellékleteken is fel kell tüntetni,
- 5.6. helyiséget nem tartalmazó építmény esetén a 4. pontban meghatározottakon túl az átalakítás előtti és a tervezett állapotot ábrázoló nézetrajzok és – amennyiben releváns – alaprajzok, metszetek.

HOGYAN KELL FAANYAGVÉDELMI SZAKVÉLEMÉNYT KÉSZÍTENI

A faanyagvédelmi szakvélemény tartalmi és formai követelményei

A Faanyagvédelmi Szabályzat (7. sz. fotó)

Mint az előző előadásban már tárgyaltuk, az 1961-es *Erdőtörvény* visszavonásával a mellékletét képező 9001/1982 MÉM számú közlemény, a „Faanyagvédelmi Szabályzat” kötelező használata is hatályon kívül került.

Mivel új nem készült, használata nem kötelező, de a benne leírt metodikák továbbra is használhatók. Annál inkább lehetséges ez, mivel ma már a szabványok használata sem kötelező (kivéve, ha valamely jogszabály kötelező jelleggel előírja), ezért ha a „szerződő felek” elfogadják, a Faanyagvédelmi Szabályzat is használható „műszaki irányelvként” és alkalmazzák is.

A Szabályzat 3.2. pontja foglalkozik faanyagvédelmi szakvélemény követelményeivel:

3.2 A károsítás vizsgálata, szakvélemény

A vizsgálat feladata a károsítás tényének ellenőrzése, valószínű okának és mértékének megállapítása, a gomba-, a rovarfaj (fajok) meghatározása, valamint a megszüntető védelem lehetőségeinek és módjának kidolgozása.

3.2.1. Az épületkárok vizsgálata

A vizsgálatok előkészítése

Amennyiben a károsodott faanyag szemmel nem látható, és abból minta laboratóriumi vizsgálathoz nem vehető, feltárásokat kell készíteni.

*Az egyes fontosabb takart szerkezetek feltárása a vizsgálathoz:
Födémvizsgálatok előkészítése.*

A vizsgálatok lefolytatása céljából az építmény tulajdonosa (kezelő, használó) köteles gondoskodni a födém szerkezetnek a felfekvések melletti, legalább 50-50 cm széles sávban folyamatos feltárásról. Ha fesztáv 4 m-t meghaladja, úgy a gerendák közepén is kb. 50 cm sávban kell elvégeztetni, úgy hogy a gerendázat és az alsó deszkázat is jól látható legyen.

A zárófödémeken ezen kívül feltárást kell végezni a padlástető mentén, a tetővilágító ablak alatt, a kémények körül, a világítóudvarok és egyéb, a padlástetőben elhelyezett gépészeti berendezések körül.

A feltárásnak minden esetben felülről kell megtörténnie. Középső födém vizsgálatánál a vizes helyiségekben, a veszélyeztetett helyeken a szakértővel egyetértésben kell feltárni.

A padlóburkolatok gomba-, illetve rovarfertőzöttségét korhadási és rovarrágási tünetek helyein kell vizsgálni. A feltárásnak a fertőzés behatárolását biztosítania kell.

3.2.2 Faanyagvédelmi szakértői vélemény

A szakértői véleménynek tartalmaznia kell az alábbi adatokat:

- fa szerkezet anyagának jellemzőit (fafaj, méret, szilárdsági állapot),*
- a károsító gomba, illetve rovarfaj elemenkénti azonosítását és mértékét, azok aktív, vagy inaktív voltát,*
- károsítás helyszíni azonosításának lehetőségét rajzokkal, táblázatokkal,*
- a környezeti körülmények alapján a károsodás tényleges vagy feltételezett okait, javaslatot a fertőtlenítés, javítás, helyreállítás módjára, a szerkezet cseréjére vagy javítására (ha a fertőzés megszüntetése a szerkezet gyengítését eredményezi, statikai ellenőrzést is elő kell írni),*
- javaslatot a fertőzött, valamint az ép faanyag további hasznosítására vagy megsemmisítésére, a beépítésre kerülő új faanyag védőkezelésére.*

A faanyagvédelmi szakvélemény felépítése (8. sz. fotó)

A faanyagvédelmi szakvélemény, nem csak a fából készült szerkezetekre vonatkozhat, hanem az épület olyan kőből, betonból, téglából és egyéb anyagokból készült részeire is, amelyek otthont adhatnak a különböző farontó szervezeteknek, elsősorban a gombáknak.

312/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet 8. melléklet III. /2.1.9.1. pontja szerint felújítás esetén véleményezni kell nem csak a tetőszerkezetek, hanem a nyílászárók, külső-belső burkolatok, közbenső födémek stb. állapotát is.

A faanyagvédelmi szakvélemény elsősorban az építésznek, a statikusnak, azután az előírt munkákat ténylegesen végző építési vállalkozónak, az ácsnak, és nem utolsó sorban a megszüntető védelmet végző szakembereknek készül. Ennek megfelelően a nyelvezete legyen közérthető, világos, a biológiai szakkifejezéseket mellőzni kell, a gombák, rovarok tudományos neveit elegendő egyszer megemlíteni.

A szakvélemény három fő részre oszlik (Tóth Ernő csoportosítása):

A **leíró** részben ismertetésre kerül a megbízó, a szakértő, esetleg a segítők neve, és a szakértő engedélyszáma. Ide kerül az egész épület rövid-, a vizsgált szerkezeteknek pedig a részletes leírása, valamint a vizsgálat során figyelembe vett rendeletek, szabványok felsorolása.

A szakvélemény **vizsgálati- és eredményközlő** része tartalmazza a vizsgálat előkészítésének módszerét, ismerteti az észlelt állapotot, a károk típusát, mértékét és kiterjedését. Szerepelnie kell a kártevő meghatározásának, és (ha szükséges) a labor eredményeknek is.

Az egyes károsítók életmódjáról, fejlődésmenetéről, környezeti igényeiről kell írni egy rövid ismertetést, hiszen a megbízó, vagy a kivitelező jobban érzékeli a problémát, ha tájékozódik. (Károsítónként 10-15 sor nem növeli fölöslegesen a szakvélemény terjedelmét.)

A szöveges ismertetést rajz, táblázat és fotó egészítse ki szükség szerint. A szakértő szeme előtt mindig az lebegjen, hogy szakvéleménye alapján a fertőzött elemet az épületben bárki megtalálja. A károsodási jeleket a fertőzött elemekre kötelező felfesteni, mert nagyon megkönnyíti a kivitelezők munkáját.

Célszerű, ha a szakértő beszerzi az épület felmérési rajzait az építész tervezőtől, mert ha ezen dolgozik, sokkal könnyebb „egy nyelven beszélni”.

A szakvélemény harmadik, **javaslati** része tartalmazza a szakértő véleményét, amelyet helyszíni vizsgálatai alapján alakított ki, szükség esetén igénybe véve a laborvizsgálatok eredményeit is. Nyújtson eligazítást a szükséges tennivalókról, határozza meg azokat az intézkedéseket, amelyekkel a károsodások megszüntethetők és a további károk megelőzhetők.

A károsodások megszüntetésére vonatkozó intézkedéseket nem kell, és nem is lehet teljes részletességgel (technológiai leírás módjára) feltüntetni. Arra vannak a szakkivitelezők, hogy elvégezzék a mentesítési munkát.

Mindenesetre az intézkedési javaslat annyira legyen részletes, hogy a tulajdonost, vagy a megbízót döntési helyzetbe juttassa a potenciális kivitelezők közötti választás, a gazdaságosság, és a műszaki ellenőrzés területén.

Szakkivitelezők szükségességére, valamint jogszabályi kötelezettségekre lehet felhívni a megbízók vagy kivitelezők figyelmét. Pl. minden beérkező faanyagról, illetve a faanyag fatelepen történt védőkezeléséről, a 3/2003. (I.25.) BM-GKM-KvVM együttes rendelet 4. számú melléklete alapján a Szállítói Megfelelőségi Igazolást (más néven beszállítói nyilatkozat, vagy minőségi bizonyítvány) kérjék be, és a műszaki ellenőr rögzítse az építési naplóban. (9. sz. fotó)

Mellékelni kell a védőszerek biztonsági adatlapját. Meg kell jelölni, ha vannak, az alternatív védőszereket. Csak olyan védőszert szabad előírni, amelynek a dokumentációja rendben van. (EMI, DIBt, OKBI stb.) Ezeket a dokumentációkat be kell szerezni.

A különböző védőszerek előírásakor, ki kell térni a munkavédelmi és a környezetvédelmi szabályok betartásának fontosságára.

Itt kell megjegyezni, hogy a szakértő – éppen úgy, mint az építésztervező – a megbízónak, illetve a tulajdonosnak az érdekeit képviseli. Nem jó, ha a szakértő a kivitelező megbízottja, mert akkor sérülhetnek a megbízó érdekei. (A tervezőt sem a kivitelező bízta meg...)

Fontos, hogy a szakvélemény rendelkezzen a fertőzött hulladék megsemmisítéséről, az ép anyag további felhasználásáról és a beépítésre kerülő új faanyag megelőző védelméről.

Végül meg kell határozni a szakvélemény érvényességi idejét, ami aktív gombafertőzés esetén általában nem több mint fél év.

A faanyagvédelmi szakvélemény elkészítéséhez általában alapos feltárás szükséges. Ennek során napvilágra kerülhetnek olyan szerkezeti, gépészeti stb. hibák, amelyek különben rejtve maradnának. Bár nem tartoznak szorosan a faanyagvédelmi szakvélemény illetékességi körébe, de meg kell őket említeni. Kétes esetben a javaslat tartalmazza még társszakértő, pl. statikus, gépész stb. igénybevételenek szükségességét is.

Ki készíthet faanyagvédelmi szakvéleményt

Faanyagvédelmi szakvéleményt faanyagvédelmi szakértő készíthet.

Faanyagvédelmi szakértő lehet, aki megszerzi a Nyugat Magyarországi Egyetemen az alapképzettségétől függő krediteket és belép a Magyar Mérnöki Kamarába. A Kamarában az Erdészeti- és Faipari tagozatban a Faanyagvédelmi Szakosztály Minősítő Bizottságának javaslatára a Kamara vezetése megadja a szakértői jogosultságot, ezzel bekerül a szakértői névjegyzékbe. Szükséges még bizonyos gyakorlati idő. Ezek a szabályok a kamarai törvény változásával összefüggésben átalakulóban vannak. A tagozat kidolgozta a feltételrendszert, amelyet a Kamara vezetőségének kell jóváhagynia, amire a kamarai tisztújítás után van esély.

Esettanulmány a Csíksomlyó/csobotfalvai katolikus templom, könnyező házigomba fertőzöttségének megszüntetéséről.

Az első előadásban a károsítók felsorolásánál láthattuk, hogy épületeinket és elsősorban épületeink faanyagát rengeteg veszély fenyegeti. Ezek ellen egyrészt lehetőleg még a beépítés előtt igyekszünk védekezni, de nagyon sokszor már beépített állapotban kell menteni a menthetőt. Jól tudják ezt, a műemlékek védelmével, restaurálással foglalkozók.

Most csak a gombákkal, a gombákon belül pedig egyetlen fajjal a **könnyező házigombával** foglalkozunk, tudományos nevén a *Serpula lacrimans* -al.

(Hosszas vita után konszenzus látszik kialakulni a biológusok között, miszerint a gomba sem nem növény, sem nem állat, hanem: *gomba*.)

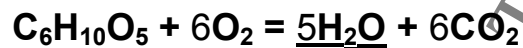
Neve egyébként úgynevezett „beszélő név”, a *serpula* latinul lopakodó kis kígyócskát jelent és valóban így is él, mert amikor meglátjuk, lehet, hogy már több év is eltelt a fertőzés kezdete óta és ekkor már nagyon komoly a baj. **(10. sz. fotó)** A *lacrimans* szó, mint tudjuk könnyezőt jelent, mert a cellulózbontás során termelt felesleges vizet a gomba

kikönnyezi. (Mások szerint viszont, akinek a házát megtámadta, minden oka megvan a sírásra...)

Mi szükséges a könnyező házigomba fertőzés kialakulásához? (11. sz. fotó)

A spóra a csírázástól kezdve maga alakítja a környezetét, és megtermeli magának a szükséges mennyiségű vizet, sőt annál többet is:

A gomba a cellulóz molekulát a levegő oxigénjének segítségével hasítja vízzé és széndioxiddá. Azon túlmenően, hogy minden cellulóz tartalmú anyagot elpusztít, a megtermelt vízzel tovább rongálja épületeinket részben fizikailag, részben úgy, hogy ez a víz életheletőséget biztosít más gombák számára.

A probléma nem új keletű. Sokak szerint az Ószövetség, Mózes III. könyvében, amit a Leviták könyvének is neveznek, a 14. rész 33-57 fejezetében, talán éppen a könnyező házigomba, vagy valamelyik közeli rokona elleni gombamentesítést ír le.

Károli Gáspár fordításában, az 1931-es kiadásban a ház „poklosságának” megtisztítására a következőket kell tenni, (erősen kivonatolva):

„A pap...ha látja a poklosságot a háznak falain fekete, zöld, vagy vörhenyes horpadásokban...zárja be a házat hét napra. A hetedik napon pedig térjen vissza a pap, és ha látja, hogy ímé elterjedt a poklosság a ház falán:

Akkor parancsolja meg a pap, hogy szedjék ki a köveket... és vessék azokat a városon kívül tisztátalan helyre; A házat pedig vakartassa le belül köröskörül és a tapasztéket... töltsék a városon kívül tisztátalan helyre.

És vegyenek más köveket...tapasztéket is mást vegyenek és tapasszák be a házat.

Hogyha a poklosság visszatér és kiújul a házon...Rontsák azért le a házat köveivel együtt és fáit is, a háznak minden tapasztékát is és vigyék a városon kívül tisztátalan helyre.”

Viszont ha azt látta a pap, hogy az újra tapasztás után a fertőzés nem tér

vissza, akkor tisztának minősítette a házat, amit az előírt áldozat és szertartás után újra használni lehetett.

A gombamentesítés lényegében ma is hasonlóképpen történik, legfeljebb vegyszereket is használunk és nemigen szoktunk házakat teljes egészében lebontani.

A Csíksomlyó/Csobotfalvai templom (13-14. sz. fotó)

mai formáját 1817-ben nyerte el, ekkor fejeződött be a mindezidáig utolsó rekonstrukció.

A templom járófelületét deszkából alakították ki oly módon, hogy 150-160 cm-es mélységig fenyő oszlopokat ástak (verték?), a feltöltésbe. Az oszlopokra beszintezve gerendákat szereltek, majd arra szögelték a járópallókat. A pallók nem voltak sem átlapolva, sem csaphornyosra kiképezve. Rajtuk teherelosztó gerenda hordta (és tartotta egyben) a padokat.

Az ötlet akkortájt nem tűnhetett rossznak, de hát a természet a maga törvényei szerint működik.

A deszkafelület kialakításakor nemigen jutott eszébe senkinek a faanyag valamilyen konzerválása. A pusztá földre (és földbe) lerakott védtelen faanyag gombásodása törvényszerűen következett be. A velünk ott dolgozó idős emberek mesélték, hogy sok év óta hol itt, hol ott szakadt be a járófelület. Ilyenkor kicseréltek egyet-egyét a deszkák közül, de azok újra beszakadtak, amikor is újra cserélték és ez így ment napjainkig. A gomba pedig a padló alatt egyre nagyobb, és nagyobb területet foglalt el.

Néhány éve a templomban lévő „Szenvedő” kápolna teljes padozatát cserélni kellett. Ugyanakkor régészeti feltárások is voltak, amelyek során – mellesleg – bebizonyosodott, hogy könnyező házigomba fertőzte meg a templomot. A fertőzés mértéke ismeretlen volt, de termőtestek jelentek meg a padlórésekben, a falak mentén, a padok gerendái alatt **(15. sz. fotó)**. A teherelosztó gerendákba becsapolt padlábakat a csapolásokon keresztül támadta a gomba. **(16. sz. fotó)**

Félő volt, hogy a könnyező házigomba megtámadja az oltárokat. Nem elképzelhetetlen az sem, hogy a megtermelt spórák millióinak révén, (vagy egy fatrepedésben akár közvetlenül is), feljuthat a tetőszerkezetbe, ami beláthatatlan (vagy nagyon is belátható) következményekkel jár.

Az elhatározás – és az anyagi források megteremtése – után megkezdődött a gombamentesítés. Először a falu lakosságából verbuválódott brigád eltávolította, és beraktározta a padokat, és a

mellékoltárokat. Fóliaborítást kapott a főoltár, a szószék, és az orgona.
(17. sz. fotó)

Első lépésben a „Szenvedő” kápolnát is csak fólia függönnyel választottuk el, éppúgy, mint a szentélyt, mert még nem tudtuk, hogy a padlót és az oltárt is ki kell majd bontani.

Ekkor még egyáltalán nem volt érzékelhető a munka nagysága. Több kisebb-nagyobb próbabontást készítettünk, abban bízva, hogy sikerül behatárolni a fertőzést. Hamar kiderült azonban, hogy a déli fal mellett egy kevésbé fertőzött terület kivételével, minden tele van szőve a gomba micéliumaival.

Fel kellett szednünk az összes padlót, ekkor még a szentély kivételével **(18. sz. fotó)**. A padló alatti gerendákon kötegekben tenyészett a gomba, micéliumai mindent behálóztak **(19. sz. fotó)**. A megtámadott padlódeszkákat kézzel lehetett törni, a gombabontott faanyag ugyanis könnyű és szinte szálla nélkül törik. **(20. sz. fotó)** Kiválóan megszervezett kaláka segített. 30-40 férfi, néha több is, végezte a bontást szakembereink vezetésével. **(21. sz. fotó)** Szétválogattuk a fertőzéstől mentes faanyagot (nem sok volt), amely kémiai védelem után máshol még használható. A többit a templomkert falán kívül azonnal elégettük.

Hamar kiderült, hogy a gomba behatolt a templom „Szenvedő” kápolnájába, majd annak falán áthatolva a sekrestyébe. Ezért ki kellett ürítenünk a kápolnát is és a sekrestyét is. A gomba a templomhajóban sem állt meg a szentély előtt, hanem a padló alatt elérte a főoltár rakott téglalapját. Követni kellett a micélium kötegeket, és el kellett őket távolítani. **(22. sz. fotó)** A főoltár ácsolattal kellett megtámasztani. A munka során összesen végül is, mintegy 370 m³ fertőzött töltésanyagot távolítottunk el a templomból. Ezt a töltésanyagot a temető végén géppel ásott gödörbe szórtuk és fertőtlenítés után eltemettük.

A kimélyítés során előbukkantak a középkori templomfalak, amelyek talán Csík első kőtemplomának maradványai. A **23. sz. fotón** látható a régi templom apszisának maradványa és az oltár alapja, valamint a járófelület téglaburkolata. A szentély jelenlegi járómagassága a főoltártartó gerendák felső lapjának magassága. A **24. képen** a régi templom oldalfala látható. A korábbi templom ismert volt a régészek előtt, de ha nincs a gombafertőzés, talán sosem lett volna pénz ilyen alapos feltárássra. A falakat Botár István régész vizsgálta. Az ő útmutatása szerint válogattuk ki a törmelékből, a régészeti szempontból fontos faragott köveket is.

A gomba szokatlanul nagy mélységbe hatolt le, aminek oka a sok függőlegesen levert fenyő oszlop volt, amelyekhez a járópadló teherhordó gerendáit rögzítették. Ezek „vezették le” a gombát és ott a mélyben biztosították a táplálékát.

A szentélyben azonban a gomba érdekes módon nem hatolt be a középkori templom járófelületének burkolata alá, ugyanakkor a micéliumok kötegei vastagon, gyökérszerűen nőttek be az eltemetett falmaradványok kövei közé.

Ennek oka, hogy itt nem mélyen levert oszlopokra helyezték a tartó gerendákat, hanem egyszerűen ráépítették a falmaradványok tetejére.

De miért nőnek be a micélium kötegek olyan előszeretettel a régi falakba?

A régi tapasztalatot legutóbb a Szebeni Egyetemen Bucsa Livia professzor asszony kutatásai erősítették meg:

A gomba anyagcseréje során oxálsavat termel. A környezetében maradó oxálsav pedig akadályozza a fejlődésében. A gyengén meszes, és ez által kissé lúgos közeg semlegesíti az oxálsavat, ezáltal jótékonyan hat a gomba fejlődésére. A régi falakban lévő habarcs így éppen megfelel a gombának. Kellemesen érzi magát, jól fejlődik.

Ha viszont alaposan megemeljük a dózist, mésszel, pormésszel, vagy őrölt mészkővel, a gomba nagyon rosszul kezdi érezni magát és gyakran el is pusztul.

A mésszel történő lúgosítást amolyan kiegészítő védelemként alkalmazzuk.

A gombát lehetőleg az utolsó szálig el kell távolítani az épületből. Esetünkben - gombamentesítés szempontjából - korrekt megoldás a falmaradványok kibontása és eltávolítása lett volna, de erről érthető okokból szó sem lehetett.

A fertőzött töltésanyag kihordása után a téglá és kő fugákat tisztítottuk ki amilyen mélyen csak lehetséges volt. **(25. sz. fotó)** Eltávolítottuk (régészeti hozzájárulással) a régi falmaradványok vakolatát is, kivéve egy nem fertőzött területet, ahol meghagytuk a középkori vakolatot.

A fugák kivésésének, kikaparásának szerepe egyrészt további gombareszek eltávolítása, másrészt a falfelület megnövelése. A megnövekedett felület több hő képes felvenni és több gombaölő vegyszer is tapad meg rajta. Az így képződött hulladékot természetesen ugyanúgy meg kell semmisíteni, mint a többi fertőzött törmeléket.

Ezután a felületek hőkezelése következik. Sok-sok „butélia” gázt használtunk el. Minimálisan 10 perc/m² az égetés ideje, de nedves falak

esetén ez a két-háromszorosára is növekedhet. Az égetés azonban a leglelkiismeretesebb munka esetén is legfőljebb 5-6 cm mélységben képes elpusztítani a gombafonalakat. **(26. sz. fotó)**

A falak belsejében is lehetlenné kell tennünk a gombák életét. Speciálisan e-célra fejlesztették a **Diffusit M** nevű gombaölőszert. 18-22 mm-es lyukakat fúrunk a falakba, meghatározott lyuk- és sortávolságban. **(27. sz. fotó)** A régi falakba a lyukak egy részét függőlegesen fúrtuk annak érdekében, hogy minél több védőszer tudjanak felvenni. **(28. sz. fotó)** Kőfalak esetében a fal szélén lévő köveket átfúrtuk, hogy a bejuttatott védőszer a mögötte lévő habarcsban elszivároghasson. Ezután a lyukakba védőszer csepegtettünk. Mintegy ezer folyóméter lyukba, 1800 liter védőszer oldatot töltöttünk. **(29. sz. fotó)**

A falakat ezután újra áttisztítottuk seprűvel, kefével és lepermeztük **Diffusit S** védőszerrel. **(30. sz. fotó)** Ezt az anyagot a falak külső védelmére fejlesztették.

Ettől kezdve elmondhattuk, hogy Csíksonlyó /Csobotfalva „Szent Péter és Pál apostolok temploma” gombamentes.

Visszatöltés előtt a templomban két helyen féglával kifalazott aknák készültek, amelyekre a helyreállítás végén majd üvegborítás kerül, hogy a régi falak egy része látható maradjon.

(31. sz. fotó)

A többi részt feltöltöttük zúzott kővel. Szerencse, hogy a bobcat befért a templomajtón, mert rengeteg kézimunkát sikerült így megspórolni. **(32. és 33. sz. fotó)**

Behordás közben a zúzott követ pormésszel lúgosítottuk. **(34. sz. fotó)**

Ezzel lezárult a templom rekonstrukciójának első része. A gombafertőzés megszűnt, a feltöltés helyreállításra került olyan mértékig, hogy a többi rekonstrukciós munka folytatható legyen.

Következik a tetőszerkezet felújítása, majd a belső munkák. A járófelület helyreállítására az utolsó fázisban kerül majd sor, remélhetőleg valamilyen szervesetlen burkolóanyaggal, például égetett mázatlan járólappal, amelyek a talajpárát átengedik. Ekkor visszakerülhetnek a berendezési tárgyak és azután a csángó misét újra itt lehet celebrálni.

(35. sz. fotó)

= vége =